

Artikel

Kidfluencers en digitale kinderarbeid

Rune Vanleeuw

LL.M.

ABSTRACTS

In dit artikel wordt beoogd om een kinderrechtenperspectief te bieden op het fenomeen van kidfluencers en het concept van economische uitbuiting zoals vastgelegd in art. 32 IVRK te herkadereen. Het tracht een analyse te maken van de verschillende manieren waarop kidfluencers momenteel beschermd worden, welke juridische hiaten er bestaan, en hoe deze in de toekomst beter kunnen worden opgevangen. Allereerst wordt betoogd dat bepaalde kidfluenceractiviteiten kunnen worden gekarakteriseerd als economische uitbuiting in de zin van art. 32 IVRK, aangezien zij een vorm van digitale kinderarbeid uitmaken. Het werk dat door kidfluencers wordt verricht, maakt hen tot economische actoren in de digitale omgeving, wat kan leiden tot hun uitbuiting. Een belangrijke manier waarop kidfluencers verschillen van traditionele kindacteurs is het feit dat deze kinderen doorgaans in hun thuisomgeving actief zijn. Verder wordt geargumenteed dat de bestaande regels inzake kinderarbeid moeilijk afdwingbaar zijn bij kidfluencers, omdat ze niet zijn toegesneden op de specifieke behoeften van de socialemediaindustrie. Als gevolg daarvan zijn kidfluencers grotendeels onbeschermd tegen onveilige werkomstandigheden, financiële uitbuiting en overuren.

International Verdrag van de Rechten van het Kind – Economische uitbuiting – kidfluencers – digitale kinderarbeid

This article aims to provide a children's rights perspective on the phenomenon of kidfluencers and rethink the concept of economic exploitation as laid down in art. 32 CRC. It attempts to analyse the different ways in which kidfluencers are currently protected, where there exist legal gaps, and how these can be better accounted for in the future. First, it argues that certain kidfluencer activities can be characterized as economic exploitation in the sense of art. 32 CRC, as they constitute a form of digital child labour. The work that is performed by kidfluencers turns them into economic actors in the digital environment, which may result in their exploitation if left unchecked. One important way in which kidfluencers differ from traditional child actors is the fact that these children typically operate within their home environment. Next, it proposes that the existing child labour regulations are difficult to impose on kidfluencers as they are not tailored to the specific needs of the social media industry. Consequently, kidfluencers are left largely unprotected from unsafe working conditions, financial exploitation and overtime work.

UN Convention on the Rights of the Child – Economic exploitation – Kidfluencers – Digital child labour

INLEIDING: WAT ZIJN ‘KIDFLUENCERS’?

Hoewel reality-tv al jarenlang een vaste voet aan de grond heeft in onze culturele *zeitgeist*, heeft de razendsnelle opkomst van socialemediaplatforms een uniek online aspect toegevoegd aan het genre. Waar het maken van digitale content vroeger voornamelijk was weggelegd voor grote productiehuzen met professionele opnameapparatuur, heeft de opkomst van smartphones het voor zo wat iedereen mogelijk gemaakt om hun leven te filmen, te redigeren en te delen met een brede online gemeenschap. Als gevolg daarvan zijn er vandaag mensen van over de hele wereld die hun leven, ervaringen en interesses online delen. Naarmate sommige van deze individuen aanzienlijke populariteit verwierven bij hun volgers, werden de eerste ‘mamabloggers’, vloggers en socialemediainfluencers geboren.

Tegenwoordig zijn influencers niet meer weg te denken uit onze online omgeving. In 2019 werd het woord ‘influencer’ zelfs toegevoegd aan het Merriam-Webster Dictionary. Het wordt gedefinieerd als volgt: “*A person who can generate interest in something (such as a consumer product) by posting about it on social media*”. In de nieuwste editie van de Dikke Van Dale houdt men het kort en bondig: influencers ‘beïnvloeden’. Uit recent onderzoek is gebleken dat 54% van de Amerikanen tussen de 13 en 38 jaar een influencer zou worden als ze de kans kregen, en 86% zou bereid zijn om voor geld gesponsorde content te plaatsen (Morning Consult, 2019). Hoewel influencermarketing een relatief nieuw verschijnsel is, worden influencers steeds vaker ingehuurd als woordvoerders voor merken omdat hun gepercipieerde ‘authenticiteit’ ervoor zorgt dat kijkers meer vertrouwen hebben in hun productaanbevelingen. Zo toonde de SMI-barometer 2022 aan dat 1 op 3 Belgen die influencers volgen, de voorbije drie maanden iets gekocht heeft onder invloed van een post van een influencer (Artevelde University & Comeos, 2022).

Aangezien veel influencers hun volgers een intieme blik in hun dagelijks leven gunnen, is het niet verwonderlijk dat ook kinderen steeds vaker deel zijn gaan uitmaken van de socialemediacontent van hun ouders. Dat gaf dan weer aanleiding tot het fenomeen van kidfluencers. ‘Kidfluencer’ is een informele term die wordt gebruikt om te verwijzen naar een kind dat een influencer is op sociale media.

Kidfluencers kunnen geld verdienen via verschillende inkomstenstromen: gesponsorde content, Google AdSense, gepersonaliseerde merchandise, enzovoort. Bovendien toont onderzoek aan dat video’s met jonge kinderen bijna drie keer zo vaak worden bekeken in vergelijking met video’s waar enkel volwassenen in voorkomen (Van Kessel et al., 2019). Zo stonden er in 2022 maar liefst twee kidfluencers in de ‘Highest-Paid Youtube Stars’-lijst van Forbes: Anastasia Radzinskaya (geschat jaarlijks inkomen: \$28 miljoen) en Ryan Kaji (geschat jaarlijks inkomen: \$27 miljoen). Met zulke hoge inzet bestaat het risico dat (*wannabe*) mama- en papa-influencers hun kinderen zoveel mogelijk socialemediacontent willen laten creëren, hetgeen mogelijk is ten koste gaat van hun opvoeding, privacy, identiteit en algemeen welzijn.

Welke ethische bezwaren we ook hebben tegen dit nieuwe fenomeen, het is duidelijk dat de kidfluencermarketingindustrie nog niet snel zal verdwijnen. Onderzoek heeft voorspeld dat de industrie in 2022 zal groeien tot \$15 miljard – bijna dubbel

zoveel als in 2019 (Mooney, 2019). De vraag rijst dan hoe deze kinderen kunnen worden beschermd tegen deze potentiële vorm van uitbuiting.

Dit artikel beoogt het concept van ‘economische uitbuiting’ zoals bepaald in art. 32 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (hierna: IVRK) te herevalueren, teneinde nieuwe vormen van uitbuiting in de digitale context erin op te nemen. Het gaat in op de vraag of het ‘werk’ dat wordt verricht door kidfluencers een vorm van verboden kinderarbeid is en of de huidige internationale en regionale juridische kaders inzake kinderarbeid voldoende uitgerust zijn om met dit nieuwe fenomeen om te gaan.

Eerst zal het concept van digitale kinderarbeid onderzocht worden vanuit een kinderrechtenperspectief (§ 1). Het zal aangetoond worden dat art. 32 IVRK niet alleen betrekking heeft op traditionele vormen van kinderarbeid, maar ook op nieuwe digitale praktijken zoals digitale kinderarbeid. Vervolgens zal worden nagegaan of de internationale en regionale juridische instrumenten inzake kinderarbeid bescherming bieden aan kidfluencers (§ 2), en in welke mate deze bescherming kan worden aangevuld door de internationale en regionale juridische instrumenten inzake privacy en gegevensbescherming (§ 3). Tot slot wordt nagegaan of de nieuwe Franse wet rond kidfluencers een geschikte oplossing biedt voor de huidige juridische leemtes (§ 4).

1. KINDERRECHTENPERSPECTIEF OP DIGITALE KINDERARBEID

1.1. ANALYSE VAN ART. 32 IVRK

Uit de wetsgeschiedenis van art. 32 IVRK blijkt duidelijk dat men een evenwicht probeert te vinden in de mate waarin kinderarbeid wordt verboden (Sanghera, 2019). Veel delegaties en internationale organisaties benadrukten bijvoorbeeld de noodzaak om arbeid te erkennen als een belangrijk component van onderwijs. Zo erkende Francis Blanchard, voormalig directeur-generaal van de Internationale Arbeidsorganisatie (hierna: IAO), het volgende: “*Work experience of the right sort can be a means of acquiring skills, of learning responsibility, of becoming a full member of the community: in short, it can be a valuable part of growing up*” (Blanchard, 1990). Het IVRK verbiedt met andere woorden niet zonder meer alle vormen van kinderarbeid (Alston, 2019). In plaats van een algemeen verbod, vereist artikel 32 dat staten het recht van het kind erkennen om beschermd te worden tegen de volgende vier praktijken: (1) economische uitbuiting, (2) gevaarlijk werk, (3) werk dat schadelijk is voor de gezondheid of de lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke of maatschappelijke ontwikkeling van het kind, en (4) werk dat de opvoeding van het kind belemmert.

De eerste categorie, namelijk ‘economische uitbuiting’, combineert in wezen twee verschillende elementen: (1) economisch, en (2) uitbuiting (VN-Kinderrechtencomité, 1993; V. Verdoodt, 2018). Ten eerste houdt ‘economisch’ in dat er sprake is van een materieel belang, of nog: “*a certain gain or profit through the production, distribution and consumption of goods and services*”. Ten tweede wordt ‘uitbuiting’ door het VN-Kinderrechtencomité als volgt gedefinieerd: “*taking unjust advantage of another for one’s own advantage or benefit*” (VN-Kinderrechtencomité, 1993: 51). Dit omvat

onder meer situaties waarin iemand wordt gemanipuleerd, misbruikt, mishandeld, gevictimiseerd of onderdrukt.

De tweede en derde categorie van werk die onder artikel 32 vallen, betreffen ‘gevaarlijk’ en ‘schadelijk’ werk (Alston, 2019). Hoewel het IVRK een onderscheid maakt, lijken deze twee categorieën in grote mate te overlappen en kunnen beide onderling inwisselbaar worden gebruikt (Alston, 2019; OHCHR, 2007). Gevaarlijk werk wordt gedefinieerd als werk dat van nature onveilig en/of ongeschikt is voor kinderen, ongeacht de omstandigheden of de veiligheidsuitrusting.¹ Om die beoordeling te maken, moet men noodzakelijkerwijs rekening houden met de mogelijke gevolgen voor de gezondheid en ontwikkeling van het kind (Alston, 2019). Niettemin is het mogelijk dat werk dat niet per se als ‘gevaarlijk’ wordt beschouwd, maar wel de lichamelijke, geestelijke, spirituele, morele of sociale ontwikkeling van het kind belemmert. Het VN-Kinderrechtencomité heeft bijvoorbeeld uitdrukkelijk het belang van spel en recreatie erkend voor de ontwikkeling van kinderen.² Wanneer werk kinderen berooft van hun recht op rust, vrije tijd of deelname aan spel en recreatieve bezigheden, dan belemmert dit werk onvermijdelijk de ontwikkeling van het kind.³

De laatste categorie betreft werk dat de opvoeding van het kind belemmert (Alston, 2019). Helaas blijkt uit de wetsgeschiedenis noch uit de latere opmerkingen van het VN-Kinderrechtencomité niet vanaf wanneer arbeid geacht wordt de opvoeding van het kind te belemmeren. Het VN-Kinderrechtencomité heeft herhaaldelijk verklaard dat artikel 32 vereist dat staten actief schoolbezoek bevorderen⁴ en investeren in alternatieve onderwijsmogelijkheden.⁵ Dat terzijde blijven de aanbevelingen echter vaag. Is het vereist dat het werk het kind volledig verhindert om naar school te gaan? Of is er al sprake van belemmering wanneer het werk de hoeveelheid tijd beperkt dat een kind kan besteden aan huiswerk of buitenschoolse activiteiten?

1.2. DIGITALE KINDERARBEID

In *General Comment nr. 25* stelt het VN-Kinderrechtencomité het volgende: “[B]y creating and sharing content, children may be economic actors in the digital environment, which

¹ Art. 32(1) IVRK.

² VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *General Comment n° 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31)*, 17 april 2013, CRC/C/GC/17, § 1.

³ VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Concluding observations on the combined third and fourth periodic report of Austria*, 3 december 2012, CRC/C/AUT/CO3-4, § 59.

⁴ VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Concluding observations on the combined second to fourth periodic reports of Liberia*, 13 december 2012, CRC/C/LBR/CO/2-4, § 79(d); VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Concluding observations Viet Nam*, 22 augustus 2012, CRC/C/VNM/CO/3-4, § 69(b); VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Ecuador*, 2 maart 2010, CRC/C/ECU/CO/4, § 71(b); VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Concluding observations: Democratic Republic of Congo*, 10 februari 2010, CRC/C/COD/CO/2, § 81.

⁵ VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Concluding observations: Syrian Arab Republic*, 9 februari 2012, CRC/C/SYR/CO/3-4, § 77(f); VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Concluding observations: Ireland*, 23 januari 2012, CRC/C/ISL/CO/3-4, § 51(b); VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Observations finales: Cambodge*, 3 augustus 2011, CRC/C/KHM/CO/2-3, § 68(e); VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *Concluding observations: Afghanistan*, 8 april 2011, CRC/C/AFG/CO/1, § 67(d); VN-Kinderrechtencomité, *Concluding observations: Cameroon*, 29 januari 2010, CRC/C/CMR/CO/2, § 70(d); VN-Kinderrechtencomité, *Concluding observations: The Philippines*, 2 oktober 2009, CRC/C/PHL/CO/3-4, § 73(f); VN-Kinderrechtencomité, *Concluding observations: Niger*, 18 juni 2009, CRC/C/NER/CO/2, § 75(d).

may result in their exploitation”.⁶ De formulering van de tekst suggereert dat sommige ‘kidfluencing’ activiteiten mogelijks kunnen vallen onder de noemer ‘economische uitbuiting’, zoals voorzien in artikel 32 IVRK. Op basis van bovenstaande analyse van artikel 32 IVRK, lijken er enkele manieren te zijn waarop artikel 32 bescherming zou kunnen bieden tegen de uitbuiting van kidfluencers (van der Hof, Verdoodt & Leiser, 2019).

Ten eerste, zoals vermeld in paragraaf 1.1., verbiedt artikel 32 elke arbeid die gevaarlijk of schadelijk is voor de gezondheid of de ontwikkeling van het kind. Gezien er bij kidfluencerwerk in principe geen sprake is van dreigend of onmiddellijk gevaar, worden deze activiteiten gewoonlijk niet als ‘gevaarlijk’ beschouwd – met uitzondering van gevallen waarin kinderen gevaarlijke stunts moeten uithalen of waarin ze worden ingezet voor illegale activiteiten.

YouTube wordt bijvoorbeeld al jarenlang geplaagd door ‘geseksualiseerde borstvoedingsvideo’s’, waarin moeders hun kinderen borstvoeding geven en tegelijkertijd praten over seksueel getinte onderwerpen of hun kijkers doorverwijzen naar hun *x-rated* privéwebsites (Tweedy, 2016; Keegan, 2016). Onder het mom van borstvoedingseducatie gebruiken moeders hun kinderen om hun YouTube-kanalen te laten groeien, wat vervolgens een boost geeft aan hun nevenactiviteit van het verkopen van expliciete content voor volwassenen. In 2018 werd de YouTuber Sugar Leche Baby nog veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf omdat zij onder meer op aanvraag grafische borstvoedingsvideo’s verkocht aan mannen op het internet (McDonell-Parry, 2018; Ethers, 2018). Dit soort video’s vallen duidelijk onder gevaarlijk werk, aangezien er kinderen in gebruikt worden voor de productie van seksuele content voor volwassenen. De kinderen in kwestie worden dus op meerdere manieren uitgebuit en misbruikt: seksueel en economisch.⁷

Ten tweede mag het werk niet schadelijk zijn voor de gezondheid van het kind, of de lichamelijke, geestelijke, spirituele, morele of sociale ontwikkeling.⁸ Dit bredere concept is gericht op het beschermen van de ‘moraal’ van kinderen, zodat ze gepast sociaal gedrag kunnen aanleren en goed functionerende burgers kunnen worden (Swepston, 2012).

In 2017 kwam het beruchte YouTube-kanaal *DaddyOfFive* onder vuur te liggen vanwege hun controversiële ‘prank-video’s’. Het kanaal begon als een familievlog waarin het leven van een nieuw samengesteld gezin werd afgebeeld: Mike en Heather Martin, en hun vijf kinderen (9-14 jaar) (Dunphy, 2017; Ohlheiser, 2017; Belcher, 2020). Gaandeweg verschoof het kanaal echter meer naar losjes uitgevoerde ‘pranks’ – vooral gericht op het jongste kind, Cody. In sommige video’s schreeuwt en vloekt Martin tegen zijn kinderen; moedigt hij de oudere jongens aan om Cody te tackelen, te slaan en in zijn lies te schoppen; vernielt hij Cody’s persoonlijke bezittingen; duwt hij Cody met zijn gezicht tegen een boekenplank; doet hij alsof hij Cody ter adoptie aanbiedt; moedigt hij de kinderen aan om

⁶ VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *General Comment n° 25 (2021) on children’s rights in relation to the digital environment*, 2 maart 2021, CRC/C/GC/25, § 112.

⁷ Art. 32, 34 en 36 IVRK.

⁸ Art. 32(1) IVRK.

elkaar in het gezicht te slaan (“*You should never, ever hit a woman. But this is your sister, so it doesn’t count.*”); en blijft hij zijn kinderen filmen nadat ze duidelijk hebben aangegeven dit niet langer te willen (“*No! I got to vlog my life. You know that.*”). Deze zogenaamde grappen – en de constante en intense bespottings, minachting, inbreuk op de privacy en vernedering die ermee gepaard gaan – ontnemen het kind zijn waardigheid, zelfvertrouwen en zelfrespect. Bovendien leert het kinderen dat emotioneel, verbaal en fysiek geweld geoorloofde manieren zijn om conflicten op te lossen (Ohlheiser, 2017). Of op zijn minst leert het hen dat misbruik tussen familieleden aanvaardbaar is, omdat “het allemaal maar een grap is”. Ook hier kruisen verschillende vormen van uitbuiting en misbruik elkaar. In dit geval haalden de ouders financieel profijt uit het filmen en uploaden van de fysieke en mentale mishandeling, evenals de algehele verwaarlozing waaraan ze hun kinderen blootstelden.⁹

Ook in minder extreme gevallen kan de sociale ontwikkeling van kidfluencers weldegelijk verstoord worden. Verschillende traditionele kinderartiesten hebben al getuigd over de negatieve gevolgen van de overseksualisering waaraan zij op jonge leeftijd onderworpen werden. Zo getuigt Mara Wilson, die op vijfjarige leeftijd begon te acteren, als volgt: “*Even before I was out of middle school, I had been featured on foot fetish websites, photoshopped into child porn, and received all kinds of letters and messages online from grown men.*” (Wilson, 2017). Emma Watson, Mary-Kate en Ashley Olsen, Natalie Portman zijn slechts enkele voorbeelden waarbij journalisten gretig aftelden tot hun achttiende verjaardag omdat ze dan ‘legaal’ werden. Ook kidfluencers worden aan dit soort gedrag blootgesteld – zij het op veel grotere schaal gezien de enorme reikwijdte van sociale media. Uit onderzoek blijkt dat de seksualisering van jonge kinderen een schadelijke impact kan hebben op hun gezondheid en psychosociale ontwikkeling (APA, 2007). Zelfs als kidfluencers dus zelf geen geseksualiseerde beelden delen, lijkt het bijna onvermijdelijk dat zij hier op een bepaald moment mee geconfronteerd zullen worden.

Ten derde verbiedt artikel 32 werk dat de opvoeding van het kind in de weg staat (van der Hof, Verdoodt & Leiser, 2019). Dit betekent dat influencerwerk niet zo tijdrovend mag zijn, of fysiek of emotioneel uitputtend, dat het een kind verhindert om zich te ontwikkelen (Swepton, 2012).

In 2019 werd Machel Hobson gearresteerd op verdenking van stelselmatige mishandeling van haar zeven geadopteerde kinderen (6-15 jaar) (Knox, 2019; Maxouris & Boyette, 2019; Koerner, 2019). Hobson runde het enorm succesvolle YouTube-kanaal *Fantastic Adventures*, dat meer dan 800.000 abonnees en 250 miljoen views vergaarde. In de video’s speelden de kinderen met lichtzwaarden en Nerf-geweren, probeerden ze koekjes te stelen of deden ze alsof ze superhelden waren. Achter de schermen werden de kinderen echter onderworpen aan lijfstraffen als ze hun tekst vergaten of de instructies niet volgden. Bovendien vertelden de kinderen dat het filmen van de videoreeks zo tijdrovend was dat ze al jaren niet meer naar school waren geweest.

⁹ Art. 19, 32 en 36 IVRK.

1.3. OUDERLIJKE VERANTWOORDELIJKHEID

Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt de cruciale rol van ouders en andere familieleden in de verwezenlijking van de rechten van de kinderen onder hun hoede (Kamchedzera, 2012). Zo bepaalt artikel 5 IVRK dat ouders een verantwoordelijkheid, een recht en een plicht hebben om “passende leiding en begeleiding” te geven bij de uitoefening van de rechten van het kind. De reikwijdte van deze plicht strekt zich uit tot alle “leden van de familie in ruimere zin”. Het IVRK bepaalt eveneens dat ouders de gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind alsook de verantwoordelijkheid voor het waarborgen van de levensomstandigheden die nodig zijn voor deze ontwikkeling.¹⁰

Deze verantwoordelijkheid is nauw verbonden met het principe dat de belangen van het kind de eerste overweging moeten zijn wanneer ouders beslissingen maken die hun kinderen aangaan.¹¹ Dit sluit niet uit dat ouders ook andere belangen – zoals hun recht op vrije meningsuiting of de vrijheid van ondernemerschap – laten doorwegen (Seow, 2019; Zermatten, 2010). Niettemin wordt de vrijheid van de ouders om verschillende belangen af te wegen beperkt door het beginsel dat ouders hun kinderen niet mogen behandelen op een wijze die in strijd is met de andere rechten onder het IVRK. Ouders mogen hun eigen kinderen met andere woorden nooit uitbuiten voor persoonlijk gewin in strijd met artikel 32 IVRK (Seow, 2019).

2. KIDFLUENCERS EN HET VERBOD OP KINDERARBEID IN INTERNATIONALE EN REGIONALE WETGEVING

In deze sectie wordt nader ingegaan op de internationale en regionale wetgevende instrumenten inzake kinderarbeid. Meer concreet zal de reikwijdte van het algemene verbod op kinderarbeid worden onderzocht. De meeste relevante instrumenten beogen namelijk niet om alle kinderarbeid zonder meer te verbieden en voorzien verschillende uitzonderingen voor specifieke gevallen van ‘aanvaardbaar kinderwerk’. Echter, deze traditionele instrumenten – en hun uitzonderingen – werden opgesteld lang voor de opkomst van sociale media, laat staan het fenomeen van kidfluencers. Desgevallend zijn de huidige juridische kaders in veel gevallen niet goed aangepast aan de specifieke behoeften van de socialemediaindustrie en blijven kidfluencers grotendeels onbeschermd tegen uitbuiting.

2.1. VERBOD OP KINDERARBEID

De IAO definieert kinderarbeid als volgt: “*work that deprives children of their childhood, their potential and their dignity, and that is harmful to physical and mental development*”. Meer specifiek omvat dit werk dat schadelijk is voor de gezondheid of ontwikkeling van het kind, of dat de opvoeding van het kind belemmert.¹² Het VN-Kinderrechtencomité benadrukte eerder al de levenslange, onomkeerbare en transgenerationele gevolgen van kinderarbeid.¹³ Echter, vergelijkbaar met het IVRK, zijn de IAO-verdragen

¹⁰ Art. 18 en 27(2) IVRK.

¹¹ Art. 3(1) IVRK.

¹² Art. 6 en 28 IVRK.

¹³ VN-KINDERRECHTENCOMITÉ, *General Comment No. 16 (2013) on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights*, 17 april 2013, CRC/C/GC/16, § 4(a).

en andere relevante normen over kinderarbeid niet opgesteld met de intentie om alle arbeid die door kinderen wordt verricht zonder meer te verbieden. Het wordt algemeen aanvaard dat activiteiten zoals klusjes doen in en rond het huis, helpen in een familiebedrijf of wat zakgeld verdienen tijdens de zomervakantie bijdragen tot de ontwikkeling van kinderen. De IAO maakt dus een onderscheid tussen aanvaardbare vormen van ‘kinderwerk’ en verboden kinderarbeid (FLA, 2020). Of bepaalde vormen van werk als kinderarbeid kunnen worden beschouwd, hangt af van de leeftijd van het kind, de geschiktheid van de arbeidsomstandigheden, het aantal uren dat het werk wordt verricht, en de culturele, sociale, politieke en economische omstandigheden van de afzonderlijke landen. Niettemin erkennen zowel UNICEF als de IAO dat tewerkstelling zowel werk in de formele als informele economie, binnen en buiten het gezin, tegen betaling of met winst oogmerk, en huishoudelijk werk buiten het eigen huishouden van het kind omvat (IAO & UNICEF, 2021).

2.2. AANVAARDBAAR WERK VOOR KINDEREN

De IAO maakt onderscheid tussen ‘kinderwerk’, dat onder bepaalde voorwaarden aanvaardbaar kan zijn, en ‘kinderarbeid’, waaraan een einde moet worden gemaakt (FLA, 2020). Zoals hieronder uitgebreid wordt besproken, hebben beleidsmakers op internationaal en regionaal niveau een breed scala van uitzonderingen op de algemene verbodsbepaling inzake kinderarbeid ingevoerd.

2.2.1. LICHT WERK

Verschillende internationale en regionale rechtsinstrumenten hebben een zogenaamde ‘uitzondering voor lichte arbeid’ ingevoerd op het algemene verbod op kinderarbeid.¹⁴ Artikel 7(1) van het IAO-verdrag C138 bepaalt dat het voor kinderen tussen 13 en 15 jaar aanvaardbaar is om ‘lichte arbeid’ te verrichten, d.w.z. arbeid die niet schadelijk is voor het kind en die de opvoeding van het kind niet in de weg staat (IAO, 2018; FLA, 2020). Voor ontwikkelingslanden kan de leeftijdsgrens worden verlaagd tot twaalf jaar.¹⁵ Helaas geeft de IAO geen aanvullende richtsnoeren om te bepalen welk werk als ‘licht werk’ gekwalificeerd kan worden, waardoor staten een ruime beoordelingsmarge hebben bij de interpretatie en tenuitvoerlegging van de bepaling (Mavunga, 2014).

In de context van de EU stemt de richtlijn betreffende de bescherming van jongeren op het werk in alle belangrijke opzichten – inclusief de vrijstelling voor licht werk – grotendeels overeen met de relevante IAO-instrumenten. Oorspronkelijk werd onder licht werk verstaan: *“alle werkzaamheden die geen abnormale vermoeidheid veroorzaken”*. Deze definitie werd echter te ruim geacht en werd later gewijzigd naar: *“alle arbeid die [...] niet schadelijk is voor veiligheid, gezondheid en ontwikkeling van kinderen,*

¹⁴ Art. 7(1) Europees Sociaal Handvest, 18 oktober 1961, BS 28 december 1990; Art. 7(1) IAO-verdrag n° 138 betreffende de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces van 26 juni 1973; Art. 4(2)(c) Richtl. 94/33/EG van 22 juni 1994 betreffende de bescherming van jongeren op het werk, Pb.L. 20 augustus 1994, afl. 37; Art. 15 en 32 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, Pb.L. 26 oktober 2012, afl. 55.

¹⁵ Art. 7(4) IAO-verdrag n° 138 betreffende de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces van 26 juni 1973.

en niet nadelig is voor regelmatig schoolbezoek en mogelijkheden om deel te nemen aan door de bevoegde autoriteit goedgekeurde programma's voor beroepskeuzevoorlichting of programma's voor beroepsopleiding, of profijt te trekken van het ontvangen onderricht".¹⁶ Hoewel korte fotoshoots of een sporadische verschijning in video's in principe als onschuldig licht werk kunnen worden beschouwd, zijn er niettemin potentieel nadelige gevolgen voor het geestelijk welzijn van het kind, evenals voor zijn privacy- en identiteitsrechten. Zo was er in 2019 de 'cheese challenge' waarbij volwassenen plakjes kaas op het hoofd van hun kinderen gooiden (Noori Farzan, 2019). Deze video's zijn duidelijk vernederend en kunnen later wel degelijk gevolgen hebben voor de geestelijke gezondheid van het kind wanneer het zich realiseert dat het publiekelijk belachelijk is gemaakt voor het vermaak van de volgers van hun ouders op sociale media. Bijgevolg kan het zijn dat bepaalde werkzaamheden van kidfluencers eigenlijk niet onder deze vrijstelling vallen (Studer, 2020). Ongeacht de vraag of kidfluenceractiviteiten lichte werkzaamheden zijn, geldt deze vrijstelling hoe dan ook niet voor kinderen onder de dertien jaar. De juridische kaders inzake licht werk bieden dus alleen bescherming voor oudere kidfluencers, terwijl jongere kinderen uit de boot vallen.

2.2.2. ARTISTIEKE UITVOERINGEN

Artikel 8 van het IAO-verdrag C138 staat toe dat kinderen deelnemen aan 'artistieke uitvoeringen', op voorwaarde dat de staten een systeem van individuele vergunningen invoeren. Hoewel dergelijke artistieke uitvoeringen in sommige gevallen ook beschouwd kunnen worden als licht werk, moet er een duidelijk onderscheid tussen beide categorieën worden gemaakt. Wat de deelname aan artistieke uitvoeringen betreft, heeft de bevoegde nationale autoriteit – na raadpleging van de betrokken organisaties van werkgevers en werknemers – de discretionaire bevoegdheid om geval per geval te beslissen of een kind een werkvergunning moet krijgen.¹⁷ In tegenstelling tot de vrijstelling voor licht werk, geldt deze vrijstelling ongeacht de leeftijd van het kind.

Helaas bestaat er geen uniforme definitie van de term 'artistieke uitvoeringen'. Zowel op internationaal als op regionaal niveau staat het de bevoegde autoriteiten vrij om de creatieve sector op verschillende manieren te definiëren (IAO, 2014). Doordat er zoveel verschillende definities worden gehanteerd, is het lastig om te bepalen of kidfluenceractiviteiten onder de reikwijdte van deze uitzondering vallen. Kidfluencers zijn in een aantal opzichten namelijk fundamenteel verschillend van traditionele kinderartiesten. Eerst en vooral wordt socialemediacontent vaak in de thuisomgeving geproduceerd in plaats van in een professionele studio of theater (Masterson, 2020). Bovendien voegt sociale media een unieke digitale component toe aan de optredens, wat duidelijk niet iets was dat de opstellers van het C138-verdrag in de jaren '70 voor ogen hadden. Met andere woorden, het lijkt erop dat de vrijstelling voor artistieke prestaties niet ontworpen of bedoeld is om

¹⁶ Art. 3(d) Richtl. 94/33/EG van 22 juni 1994 betreffende de bescherming van jongeren op het werk, *Pb.L.* 20 augustus 1994, afl. 37.

¹⁷ Art. 8(1) IAO-verdrag n° 138 betreffende de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces van 26 juni 1973.

gelijke tred te houden met de exponentiële groei van de digitale-entertainment-industrie (Masterson, 2020). Zelfs als we een zeer ruime definitie hanteren, en aannemen dat kidfluencers onder de categorie van ‘*public entertainment through other forms of media*’ vallen, zou er nog steeds een aanzienlijke lacune zijn in de bescherming van kidfluencers, omdat het onduidelijk is hoe het systeem van individuele vergunningen afdwingbaar zou zijn in een ouder-kindrelatie.

2.2.3. FAMILIEBEDRIJVEN EN HUISHOUDELIJKE TAKEN

Uit het Global Estimates Report van 2021 blijkt dat meer dan twee derde van alle kinderarbeiders binnen de eigen familie-eenheid werkt (IAO & UNICEF, 2021). Met andere woorden, de meeste kinderen die kinderarbeid verrichten, hebben geen conventionele arbeidsrelatie met een derde werkgever, maar werken in familiebedrijven (IAO & UNICEF, 2021). De regels voor kinderarbeid zijn van toepassing, ongeacht of het kind dat je in dienst neemt familie is. Bijgevolg moeten kinderen ouder zijn dan de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces, i.e. dertien jaar met betrekking tot licht werk en vijftien jaar met betrekking tot ongevaarlijk werk (IAO, 2018; FLA, 2020).

Tot op zekere hoogte kan worden gesteld dat een familievlog de ultieme familiale onderneming is. Ouders filmen hun kinderen terwijl ze spelen, knutselen, bakken, schoonmaken of reizen, en verdienen hiermee goed hun boterham. Een belangrijk verschil tussen traditionele gezinsarbeid en de productie van socialemediacontent is echter dat kinderen niet langer deel uitmaken van het familiebedrijf – ze worden het familiebedrijf. De kinderen helpen hun ouders niet alleen bij het verkopen of vervaardigen van producten, zij worden integraal deel van wat de ouders verkopen. Daarom is het onwaarschijnlijk dat kidfluencers onder de vrijstelling voor familiebedrijven zouden kunnen vallen.

Ten slotte wordt algemeen aanvaard dat huishoudelijke taken, zoals kinderopvang, schoonmaken, koken, wassen, boodschappen doen en woningonderhoud, een educatief doel kunnen dienen, aangezien kinderen op die manier leren hoe ze een huishouden draaiende moeten houden (Putnick & Bornstein, 2018). In sommige gevallen kunnen dergelijke taken echter ongeschikt zijn gezien de leeftijd en de lichamelijke en/of mentale maturiteit van een kind. Bovendien kan het aantal uren dat huishoudelijke taken worden uitgevoerd in sommige gevallen zo buitensporig zijn dat het de ontwikkeling en opvoeding van een kind belemmert. In ieder geval worden activiteiten van kidfluencers hoogstwaarschijnlijk niet als ‘huishoudelijke taken’ beschouwd.

3. KIDFLUENCERS EN HET RECHT OP PRIVACY EN DATABESCHERMING IN INTERNATIONALE EN REGIONALE WETGEVING

In deze sectie zal worden nagegaan hoe het recht op privacy in verschillende internationale en regionale wetgevende instrumenten wordt geconceptualiseerd en in hoeverre dit recht extra bescherming kan bieden aan kidfluencers. Vervolgens zal onderzocht worden hoe de identiteit van het kind – hetgeen een belangrijke

dimensie vormt van het recht op privacy – kan worden aangetast door kidfluencer-activiteiten. Verder zal ook besproken worden hoe het recht op privacy moet worden afgewogen tegen het recht op vrijheid van meningsuiting van de ouders, en in welke mate het recht om vergeten te worden als compromis kan dienen tussen deze concurrerende belangen.

3.1. RECHT OP PRIVACY

3.1.1. ANALYSE VAN ART. 16 IVRK

Artikel 16 IVRK is een complexe bepaling die het kind beschermt tegen willekeurige of onrechtmatige aantasting van zes specifieke belangen: (1) privacy, (2) familie, (3) woning, (4) correspondentie, (5) eer en (6) reputatie. Met betrekking tot kidfluencers zijn de eerste en derde dimensie bij uitstek relevant.

Het begrip ‘privacy’ bestaat uit meerdere componenten die verband houden met de mate waarin kinderen controle hebben over hun persoonlijke grenzen en de manieren waarop zij hun identiteit bepalen in relatie tot andere mensen (Tobin & Field, 2019). Een eerste belangrijke component van privacy heeft betrekking op het recht van het kind om zijn identiteit beschermen, wat wordt beschouwd als een integraal onderdeel van het begrip ‘privéleven’.¹⁸ Het recht op privacy is dus duidelijk verweven met het recht op identiteit, hetgeen verder zal onderzocht worden in paragraaf 3.3.

Een van deze componenten is het zogenaamde recht op bescherming van persoonsgegevens (Tobin & Field, 2019). Dit omvat zowel de door het kind gecreëerde gegevens alsook gegevens óver het kind (i.e. gegevens gecreëerd door personen en instanties die informatie over kinderen verzamelen en kunnen verspreiden). Het internationale recht lijkt dus een wettelijk vermoeden van vertrouwelijkheid te creëren. Echter, ten aanzien van ouders is dit vermoeden weerlegbaar indien zij geacht worden recht te hebben op informatie over hun kinderen. Maar wat gebeurt er als de informatie over het kind door de ouders zelf verspreid wordt? Het VN-Kinderrechtencomité heeft eerder al zijn bezorgdheid geuit over gevallen waarin ouders de privacyrechten van hun kinderen schenden door allerlei details over het leven van hun kinderen op het internet te delen.¹⁹ In dergelijke gevallen moet het recht op privacy van het kind worden afgewogen tegen het recht op informatie van de ouders en hun recht op vrijheid van meningsuiting, wat verder zal onderzocht worden in paragraaf 3.4.

Vervolgens beschermt artikel 16 kinderen tegen willekeurige of onrechtmatige inmenging in hun woning. Het begrip ‘woning’ wordt gedefinieerd als volgt: “*the [physical] space in which private life can evolve freely*”.²⁰ Volgens de VN-Mensenrechtenraad moet dit begrip ruim geïnterpreteerd worden, zodat het ook de plaats waar een persoon woont of zijn beroep uitoefent omvat.²¹ Het begrip ‘*usual occupation*’

¹⁸ EVRM 13 juli 2006, nr. 58757/00, *Jäggi/Switzerland*, § 37.

¹⁹ VN-Kinderrechtencomité, *Concluding Observations: Norway*, CRC/C/NOR/CO/4, 3 maart 2010, § 28.

²⁰ IAHRM 1 juli 2003, *Ituango Massacres/Colombia*, § 194.

²¹ VN-Mensenrechtenraad, *CCPR General Comment No. 16: Article 17 (Right to Privacy)*, *The right to respect of privacy, family, home and correspondence, and protection of honour and reputation*, 8 april 1988, at § 5

omvat zowel de plaats waar kinderen werken alsook de plaats waar zij onderwijs volgen (Tobin & Field, 2019). Wanneer ouders hun kinderen filmen of fotograferen op de plaats waar zij wonen, naar school gaan en werken, en deze beelden vervolgens op het internet plaatsen zodat iedereen ze kan zien, kan dit dus een onrechtmatige inmenging vormen in het recht op privéleven. Hoe meer informatie de ouders prijsgeven, hoe groter het risico om ‘gedoxxed’²² te worden – wat op zijn beurt weer kan leiden tot (digitale) kidnapping en ‘swatting’.²³

Veel vloggers posten zogenaamde ‘house tours’, waarbij ze hun volgers de volledige indeling van het huis, de woninggevel, de naburige huizen en de nummerplaten van hun auto laten zien. Dit maakt hen bijzonder kwetsbaar voor mogelijke identificatie van hun woonplaats. Zelfs wanneer ouders slechts af en toe een foto delen vanuit hun woning kan dit genoeg zijn om gedoxxed te worden. In 2021 werd een YouTuber nog gedoxxed nadat hij een enkele foto van zichzelf in zijn keuken had gepost (Bain, 2021; Ballestrasse, 2021).

3.1.2. ALGEMENE VERORDENING GEGEVENSBESCHERMING

Het doel van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) was om een reeks van gestandaardiseerde regels inzake privacy- en gegevensbescherming in te voeren waarop alle EU-burgers – inclusief alle kinderen – zich kunnen beroepen (Donovan, 2020). Overweging 38 van de AVG voorziet specifieke bescherming voor kinderen en hun persoonsgegevens aangezien zij “*allicht minder bewust zijn van de betrokken risico’s, gevolgen en waarborgen en van hun rechten in verband met de verwerking van persoonsgegevens*”. Met andere woorden, de bestaande gegevensbeschermingsregels werden ongeschikt geacht omdat zij geen onderscheid maakten tussen kinderen en volwassenen, en hun respectievelijke digitale vaardigheden. Deze specifieke bescherming geldt met name voor situaties waarin de persoonsgegevens van kinderen worden gebruikt voor marketing- of profileringsdoeleinden.²⁴ Hoewel de AVG dus aanzienlijke bescherming biedt met betrekking tot het verzamelen, combineren, analyseren en verkopen van persoonsgegevens van kinderen, is zij minder duidelijk over de toepasselijke regels wanneer de privacy van kinderen wordt uitgehold door hun ouders (Donovan, 2020). Overweging 38 erkent dan wel de kwetsbaarheid van kinderen en hun behoefte aan extra bescherming, maar geeft geen duiding over hoe deze bescherming van toepassing is binnen de familiale dynamiek. Doordat de GDPR er zo sterk op vertrouwt dat ouders als *gatekeepers* zullen optreden voor de privacyrechten van hun kinderen, lijkt de GDPR geen oog te hebben voor de privacy- en veiligheidsproblemen van kinderen van wie de gegevens worden gedeeld door hun eigen ouders.

3.3. RECHT OP IDENTITEIT

Artikel 8 IVRK erkent het recht van het kind om zijn of haar identiteit te behouden. Hoewel andere internationale mensenrechteninstrumenten bepaalde elementen

²² (www.merriam-webster.com/dictionary/dox, geraadpleegd op 29 september 2022).

²³ (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/swatting>, geraadpleegd op 29 september 2022).

²⁴ Overw. 38 AVG.

van de identiteit van een kind beschermen – zoals het recht op een nationaliteit, vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst, vrijheid van meningsuiting en respect voor het privéleven – was het IVRK het eerste verdrag dat specifiek het recht op behoud van de identiteit van het kind erkende (Tobin & Todres, 2019). Dit houdt in dat staten het kind niet alleen moeten beschermen tegen elke onrechtmatige inmenging in zijn identiteit, maar ook dat zij passende bijstand en bescherming moeten bieden om indien nodig de identiteit van het kind te herstellen.

De alomtegenwoordigheid van informatie- en communicatietechnologieën – in combinatie met de opkomst van biotechnologie, kunstmatige intelligentie, geautomatiseerde besluitvormingsprocessen en robotica – hebben een aanzienlijke invloed op de ontwikkeling van onze identiteit, alsook op de betekenis van het begrip op zich. Digitale technologieën beïnvloeden dagelijks onze keuzes: welke voeding we consumeren, welke kleren we dragen, de vrienden die we maken en de plaatsen waarnaar we reizen (Aswathy Prakash, 2019). Tevens hebben deze technologieën ons begrip van identiteit fundamenteel veranderd, aangezien er vandaag een extra dimensie van ‘digitale identiteit’ bestaat. Ouders geven vaak al van jongs af aan vorm aan de digitale identiteit van hun kinderen. Uit onderzoek blijkt met name dat driekwart van alle ouders socialemedia-accounts gebruikt en dat de meeste ouders zich niet ongemakkelijk voelen als derden informatie over hun kinderen online zetten (Duggan et al., 2015). Volgens een onderzoek uit 2010 heeft meer dan 90% van de kinderen al een digitaal profiel tegen de tijd dat ze twee jaar oud zijn (Malone, 2016).

De creatie van een digitale identiteit op zulke jonge leeftijd kan aanzienlijke gevolgen hebben voor de psychosociale ontwikkeling en identiteitsvorming van kinderen (Hamming, 2020; Lewis, 2020). Kinderen tussen de achttien maanden en drie jaar proberen geleidelijk meer onafhankelijkheid op te bouwen, onder meer door hun eigen kleren uit te kiezen, voedingsvoorkeuren te ontwikkelen en zelf te kiezen met welk speelgoed ze willen spelen (Cherry, 2019). Wanneer ouders hun kinderen echter geen mogelijkheden bieden om onafhankelijk te zijn of te negatief en afwijzend staan tegenover het vermogen van het kind om zijn eigen keuzes te maken, kunnen kinderen een gevoel van ontoereikendheid en zelftwijfel ontwikkelen.

Zogenaamde ‘*unboxing video's*’ zijn nog altijd een enorme rage op YouTube. De video's zijn simpel: kinderen krijgen een nieuw stuk speelgoed, pakken het uit, spelen ermee en babbelen aan één stuk over hoe enthousiast ze zijn en hoeveel plezier ze wel niet hebben (Lieber 2019, Rutledge, 2020). In veel gevallen krijgen YouTubers deze pakjes echter gratis toegestuurd of worden ze betaald om bepaalde producten te tonen in hun video's. YouTubers als Ryan Kaji en Evan Moana – die op respectievelijk vier- en zesjarige leeftijd unboxing video's begonnen te maken – werden in het verleden al gesponsord door onder meer Walmart, McDonalds, Hot Wheels, Star Wars, Lego, Marvel, Chupa Chups en verschillende pretparken. De kinderen die in deze video's voorkomen, krijgen niet noodzakelijk de kans om te kiezen wat ze willen dragen, eten of spelen.

Kinderen tussen de twaalf en achttien jaar verkennen verder hun onafhankelijkheid en ontwikkelen een gevoel van eigenwaarde en persoonlijke identiteit. Tijdens de puberteit ervaren veel kinderen verwarring en twijfel over hun rol in de samen-

leving en over wie ze in de toekomst willen zijn. Kinderen die op dat moment niet de kans krijgen om te experimenteren met hun identiteit, romantische relaties, vriendschappen en nieuw gedachtegoed, kunnen te maken krijgen met rolverwarring (Cherry, 2019). Dit kan op lange termijn leiden tot bindingsangst, slechter emotioneel en psychologisch welzijn, een zwak gevoel van eigenwaarde en een algemeen gebrek aan zelfvertrouwen.

Kidfluencers worden al vanaf jonge leeftijd overmatig blootgesteld aan het kritische oog van hun volgers. Hoe meer informatie ouders delen over hun kinderen – van zwangerschappen tot de eerste stapjes van het kind, driftbuien, acne-uitbraken, liefdesverdriet en verjaardagsfeestjes – hoe meer hun (digitale) identiteit wordt verankerd. Wanneer ouders tijdens de opvoeding van hun kinderen voortdurend gecensureerde video's en beelden delen, zal dit onvermijdelijk de meningen en overtuigingen van anderen over het kind vormen. Eens de publieke perceptie van de identiteit van de kidfluencer gevormd is, wordt het bijzonder moeilijk voor het kind om zich hier nog los van te maken. Verschillende kindacteurs hebben in het verleden al getuigd over hoe moeilijk het kan zijn om jezelf te ontdekken en te experimenteren wanneer er economische belangen gekoppeld zijn aan het onschuldige en vrolijke imago dat gefabriceerd wordt door hun omgeving (Merry, 2018).

In extreme gevallen kunnen de ouders zelfs zo ver gaan dat ze de digitale identiteit van het kind uitbuiten door het kind in een merk te veranderen. Opnieuw dringt het voorbeeld van Ryan Kaji zich op. Ryan's World – voorheen bekend als Ryan Toys Review – is een YouTube-kanaal dat voornamelijk gericht is op jonge kinderen. Sinds de opkomst van het kanaal in 2015 is Ryan's World uitgegroeid tot een mondiaal merk, dat jaarlijks meer dan \$20 miljoen verdient aan Google AdSense en meer dan \$200 miljoen aan detailhandelsverkoop – allemaal met Ryan als het gezicht van het bedrijf.

3.4. RECHT OP VRIJE MENINGSUITING

Het recht op vrijheid van meningsuiting wordt beschouwd als een essentieel element van iemands waardigheid en is als zodanig van cruciaal belang voor de identiteitsontwikkeling en autonomie van een individu (Tobin & Parkes, 2019; Griffin, 2008; Redish & Lippman, 1991). De vrijheid van meningsuiting strekt zich uit tot iedereen – zowel volwassenen als kinderen.²⁵ Het recht op vrije meningsuiting bestaat echter niet in een vacuüm en moet worden afgewogen tegen andere grondrechten. Met betrekking tot kidfluencers bestaat er een inherent conflict tussen het recht op vrije meningsuiting van de ouders en de privacy- en identiteitsrechten van het kind.

Een volledige analyse van de rechtspraak van het EHRM inzake het recht op vrije meningsuiting zou ons te ver brengen, maar met betrekking tot de evenwichtsoefening tussen het recht op privacy en het recht op vrije meningsuiting kunnen de belangrijkste criteria als volgt worden samengevat:

“[...] the relevant criteria in the balancing exercise include the following elements: contribution to a debate of general interest, how well known the person concerned is, the subject of the

²⁵ Art. 19 IVBPR jo. Art. 19 UVRM.

report, the prior conduct of the person concerned, the method of obtaining the information and its veracity, the content, form and consequences of the publication, and the severity of the sanction imposed [on the party invoking freedom of expression]” (Raad van Europa & EHRM, 2020).

Met betrekking tot kidfluencers kunnen sommige van de bovengenoemde criteria in het voordeel van hun aanspraken op privacy werken. Als een aanvrager bijvoorbeeld een gewone burger is en geen publiek figuur, is de kans groter dat het Hof oordeelt dat de privacybelangen zwaarder wegen dan het recht op vrijheid van meningsuiting.²⁶ Aangezien kinderen meestal gewone burgers zijn voordat zij kidfluencers worden, zou het Hof waarschijnlijk oordelen dat zij een gerechtvaardigde verwachting van privacy hebben (Donovan, 2020). Een ander criterium dat relevant zou kunnen zijn, heeft betrekking op de inhoud van de publicatie. Wanneer persoonlijke informatie met het publiek wordt gedeeld, moet rekening worden gehouden met de mogelijke gevolgen van de verspreiding van die informatie – voor zover mogelijk.²⁷ Hoewel de interpretatie van foto’s enigszins subjectief kan zijn, zouden ouders dus moeten bewijzen dat zij de mogelijke negatieve gevolgen van hun publicaties voor de privacyrechten van hun kind zorgvuldig hebben overwogen, overeenkomstig de belangen van het kind in de zin van artikel 3(1) IVRK.

3.5. RECHT OM VERGETEN TE WORDEN ALS COMPROMIS?

Artikel 17 AVG verankert het recht om vergeten te worden, ook wel bekend als het recht op gegevenswissing. Dit houdt in dat EU-burgers onder bepaalde voorwaarden het recht hebben om wissing van de hun betreffende persoonsgegevens te verkrijgen. Overweging 65 van de AVG bepaalt dat het recht om vergeten te worden met name relevant is wanneer *“de betrokkene toestemming heeft gegeven als kind, toen hij zich nog niet volledig bewust was van de verwerkingsrisico’s, en hij dergelijke persoonsgegevens later wil verwijderen, met name van het internet”*.

Artikel 17(1) AVG somt zes situaties op waarop het recht om te worden vergeten van toepassing is. Een van de gronden heeft betrekking op een situatie waarin de persoonsgegevens van een kind zijn verzameld op basis van zijn of haar toestemming – of de toestemming van de ouders wanneer het kind jonger is dan zestien jaar – in verband met het aanbod van diensten van de informatiemaatschappij (hierna; ISS).²⁸ De AVG definieert een ISS als *“elke dienst die gewoonlijk tegen vergoeding, langs elektronische weg, op afstand en op individueel verzoek van een afnemer van diensten wordt verricht”*.²⁹ Dit begrip is dus vrij ruim en omvat alle digitale diensten die commercieel worden aangeboden, waaronder apps, zoekmachines, online marktplaatsen, socialemediaplatforms, online berichtendiensten, contentstreamingdiensten, online games en nieuwswebsites – ongeacht of de gebruiker ervoor moet betalen (Verdoodt & Lievens, 2017). Wanneer ouders foto’s of video’s van hun kinderen op socialemediaplatforms uploaden, kunnen de kinderen dus mogelijk verzoeken dat deze gegevens later verwijderd worden.

²⁶ EHRM 7 februari 2012, nr. 39954/08, *Axel Springer AG/Germany*, § 91.

²⁷ EHRM 10 november 2015, nr. 40454/07, *Couderc and Hachette Filipacchi Associés/France* § 140.

²⁸ Art. 17(1)(f) AVG jo. Art. 8 AVG.

²⁹ Art. 4(25) AVG jo. Art. 1(1)(b) Richtl. (EU) 2015/1535.

De verplichting om iemands persoonsgegevens te wissen kan echter terzijde worden geschoven wanneer de verwerking van die gegevens onder meer noodzakelijk is “voor het uitoefenen van het recht op vrijheid van meningsuiting en informatie”³⁰ – met inbegrip van verwerking voor journalistieke doeleinden en/of voor academische, artistieke of literaire doeleinden.³¹ Het recht op bescherming van persoonsgegevens is dus geen absoluut recht (overweging 4 AVG), en als zodanig moet het recht om te worden vergeten worden afgewogen tegen andere grondrechten. Met andere woorden, zolang de beperkingen bij wet zijn voorzien en onderworpen zijn aan het evenredigheidsbeginsel, noodzakelijk zijn en daadwerkelijk beantwoorden aan het doel om de rechten en vrijheden van anderen te beschermen, mag de verantwoordelijke voor de verwerking het wissen van persoonsgegevens weigeren. Het verzoek van een kind om foto’s en video’s van socialemediaplatforms te wissen, zou dan ook kunnen geweigerd worden om het recht op vrije meningsuiting van de ouders te beschermen.

4. CASE STUDY: FRANKRIJK

In deze sectie wordt een kritische analyse gemaakt van de nieuwe Franse wet inzake kidfluencers. Er wordt nagegaan welke elementen bijdragen aan de bescherming van kidfluencers en of een dergelijke specifieke wet een oplossing biedt voor de huidige leemtes in het internationaal en regionaal juridisch kader inzake kinderarbeid.

4.1. WET NR. 2020-1266 VAN 19 OKTOBER 2020 VOOR DE BESCHERMING VAN ‘ENFANTS-INFLUENCEURS’

In oktober 2020 introduceerde Frankrijk als eerste Europese land specifieke wetgeving om kidfluencers onder de zestien jaar te beschermen tegen uitbuiting. Wanneer er sprake is van een arbeidsverhouding tussen ouder en kind (i.e. het kind verricht arbeidsprestaties onder gezag van zijn ouders en ontvangt hiervoor een loon), gelden dezelfde regels als voor traditionele kinderartiesten (bv. acteurs, modellen enz.). Het toepassingsgebied van artikel L.7124-1 is met name uitgebreid tot kinderen die werken voor een werkgever “dont l’activité consiste à réaliser des enregistrements audiovisuels dont le sujet principal est un enfant de moins de seize ans, en vue d’une diffusion à titre lucratif sur un service de plateforme de partage de vidéos”. In dat geval geldt er een systeem van individuele werkvergunningen, waarbij de bevoegde nationale autoriteit onder meer moet beoordelen of de activiteiten de belangen van het kind respecteren. De ouders zijn ook verplicht om een deel van de inkomsten van het kind te storten op een geblokkeerde rekening bij de ‘Caisse des Dépôts et Consignations’ – vergelijkbaar met de *Coogan Accounts* voor kinderartiesten in de Verenigde Staten.³² Deze inkomsten worden ter beschikking gesteld aan het kind van zodra het kind meerderjarig is.

Echter, niet alle video’s die op sociale media worden geplaatst, leveren per definitie inkomsten op. Verder krijgen kinderen die gefilmd worden tijdens hun normale dagactiviteiten niet altijd instructies van hun ouders, noch leveren zij echte

³⁰ Art. 17(3)(a) AVG.

³¹ HvJ 2019, nr. C-136-17, GC & Others/CNIL, § 21.

³² Art. 3(III) wet nr. 2020-1266.

werkprestaties (Studer, 2020). Ondanks het gebrek van een concrete arbeidsverhouding, vond de Franse wetgever het toch nodig om ook voor deze kidfluencers bescherming te voorzien. Wanneer het aantal video's, de duur van de video's of de gegenereerde inkomsten een bepaalde drempel overschrijden, moeten de ouders alsnog een verklaring indienen bij de bevoegde nationale autoriteit en een deel van de inkomsten storten in de *Caisse des Dépôts et Consignations*. De exacte drempels moeten echter nog door de Raad van State worden vastgesteld.

De wet legt hier eveneens een verplichting op aan de marketingbedrijven. Wanneer zij een kidfluencer betalen om hun product te promoten, moet het bedrijf nagaan of de vergoeding voor deze reclame aan de *Caisse des Dépôts et Consignations* moet worden betaald.

Tot slot voorziet de wet ook in het 'recht om vergeten te worden'. Socialemedia-platforms worden aangemoedigd om richtlijnen op te stellen die kinderen in duidelijke, nauwkeurige en gemakkelijk te begrijpen bewoordingen uitlegt hoe zij precies van dit recht gebruik kunnen maken. Artikel 6 bepaalt dat kinderen hiervoor geen toestemming nodig hebben van hun ouders.

4.2. HANDHAVING

Sommige vragen met betrekking tot de handhaving van de nieuwe wet blijven voorlopig onbeantwoord. Eerst en vooral heeft de Raad van State nog steeds geen decreet uitgevaardigd over de bovengenoemde drempels. De drempels die momenteel gelden voor traditionele kinderartiesten zijn strikt en gelden zonder onderscheid voor alle minderjarigen. Dergelijke universele drempels kunnen echter leiden tot willekeurige en oneerlijke behandeling. Om daadwerkelijk een beslissing in het belang van het kind te nemen, is het noodzakelijk om de specifieke omstandigheden van elk individueel kind in overweging te nemen. Zo zou het bijvoorbeeld mogelijk moeten zijn om de drempels aan te passen aan de leeftijd en maturiteit van de kidfluencers, hun socio-economische status, of het soort content dat ze publiceren.

Bovendien berust het systeem van individuele vergunningen op zelfrapportering door de werkgevers. Wanneer werkgevers een minderjarige in dienst willen nemen, moeten zij hiervoor toestemming krijgen van de vergunningscommissie en van de ouders. Bij niet-naleving is de werkgever aansprakelijk tot vijf jaar gevangenisstraf en een boete van 75.000 EUR. Aangezien kidfluencers meestal binnen hun gezin opereren, is het onduidelijk hoe deze verplichting zal worden gecontroleerd en gehandhaafd ten aanzien van de ouders.

5. CONCLUSIE

Het fenomeen van kidfluencers is uiteraard geen zwart-witkwesitie. Er zijn verschillende stakeholders, allemaal met hun eigen specifieke rechten, plichten en belangen. Toch is er, gezien het risico op economische uitbuiting en de potentiële negatieve gevolgen voor de privacy, identiteit, ontwikkeling en het algemeen welzijn van kinderen, een duidelijke behoefte aan bescherming. De opkomst van de kidfluencermarketingindustrie heeft namelijk een nieuwe soort digitale arbeid geïntroduceerd, die in sommige gevallen als een vorm van economische uitbuiting kan

worden beschouwd in de zin van artikel 32 IVRK. In zijn huidige hoedanigheid zijn de juridische kaders inzake kinderarbeid echter niet geschikt om in te spelen op de unieke beleidsoverwegingen van de kidfluencer-industrie. Gezien de relatieve nieuwheid van dit verschijnsel is deze constatering misschien niet echt verrassend. Dit betekent echter niet dat wetgevers deze kwestie onaangeroerd kunnen laten, aangezien deze lacune in de wetgeving op lange termijn ernstige gevolgen kan hebben voor de kinderen in kwestie.

De bestaande uitzonderingen op het algemene verbod op kinderarbeid gelden niet voor kidfluencers. Hoewel bepaalde werkzaamheden van kidfluencers kunnen worden gecategoriseerd onder de vrijstelling voor lichte arbeid, is deze niet van toepassing op kinderen die jonger zijn dan dertien jaar. Aangezien kidfluencers steeds jonger worden en sommige kinderen hun digitale leven al slechts enkele minuten na hun geboorte beginnen, biedt deze vrijstelling geen adequate bescherming voor alle kidfluencers. Andere vrijstellingen, zoals de vrijstelling voor artistieke optredens en de vrijstelling voor familiebedrijven, zijn niet geschikt om de specifieke bedreigingen voor het geestelijk welzijn van kidfluencers en hun recht op privacy en identiteit aan te pakken. Aangezien kidfluencers zich in een aantal opzichten onderscheiden van traditionele kinderartiesten, zou het een vergissing zijn kidfluencers simpelweg onder de bestaande wetgeving inzake kinderartiesten te laten vallen zonder verder aandacht te besteden aan de unieke gevaren en familierechtelijke aspecten. Het huidige kader inzake kinderarbeid biedt slechts gefragmenteerde bescherming aan kidfluencers. Bijgevolg is er nood aan wetgeving die is toegesneden op de specifieke behoeften van deze nieuwe categorie kinderarbeiders.

De nieuwe beschermingsregeling in Frankrijk lijkt een stap in de goede richting en kan als basiskader dienen voor andere landen. Maar zelfs met deze nieuwe regeling blijft er ruimte voor verbetering. Zo moet bijvoorbeeld nog meer onderzoek gedaan worden naar hoe het systeem van individuele werkvergunningen voor kidfluencers – die voornamelijk in hun gezinsomgeving opereren – in de praktijk moet werken. Hoezeer kidfluencers er ook belang bij hebben te worden beschermd tegen uitbuitingspraktijken, het overijverig reguleren van het gezinsleven zou even nadelige gevolgen voor hen kunnen creëren. Een mogelijke oplossing is de invoering van een systeem van zelfrapportage, waarbij ouders wekelijks moeten doorgeven hoeveel uren het kind gewerkt heeft. Deze informatie zou kunnen worden aangevuld met schoolcontrole, waarbij schoolambtenaren wordt gevraagd om de aanwezigheden en schoolprestaties van kinderen nauw op te volgen. Voorts moet er ruimte gelaten worden om de drempels aan te passen aan de individuele behoeften en omstandigheden van elk kind. Zo zou er bijvoorbeeld meer discretionaire bevoegdheid kunnen worden gegeven aan de vergunningscomités om de passende werktijden en -omstandigheden voor elk individueel kind te bepalen.

Het huidige rechtskader inzake privacy en gegevensbescherming is een veelbelovende manier om kidfluencers extra bescherming te bieden. Deze bescherming is echter ook niet zonder beperkingen. Eerst en vooral bestaat er een inherent conflict tussen het recht van ouders op vrije meningsuiting en de privacy- en identiteitsrechten van het kind. Een algemeen verbod op alle vormen van ‘*sharenting*’

zou een onevenredige inbreuk vormen op het recht van ouders op vrije meningsuiting. Bijgevolg zou volledige censuur van ouders waarschijnlijk beperkt blijven tot extreme omstandigheden.

Het recht om vergeten te worden zou op het eerste gezicht een compromis kunnen vormen: ouders kunnen nog steeds video's en foto's van hun kinderen online delen, maar kinderen krijgen de mogelijkheid om in overeenstemming met hun ontwikkelende vermogens terug controle te krijgen over hun gegevens. Ook hier zijn er echter belangrijke nadelen. Hoewel het recht om vergeten te worden een ingeburgerd beginsel is in de Europese wetgeving inzake gegevensbescherming, wordt er op mondiaal niveau nog druk gedebatteerd over de reikwijdte en afdwingbaarheid ervan. Bovendien is er een risico dat een verzoek tot gegevensverwijdering ertoe leidt dat de informatie juist meer onder de aandacht wordt gebracht. Immers, wanneer zoekmachines worden gevraagd een bepaalde URL te verwijderen, moeten zij deze URL's en de identiteit van de aanvrager bijhouden, onder meer om toekomstige zoekresultaten te beheren. Dit betekent echter dat zij in wezen een nieuwe database hebben aangelegd vol informatie die in principe vergeten moest worden.

Tot slot moet ook de verantwoordelijkheid van ondernemingen verder onderzocht worden. De Franse kidfluencerwet speelt hier in zekere mate al op in door marketingbedrijven te verplichtingen (kindvriendelijke) handvesten aan te nemen en bepaalde informatie te verifiëren wanneer zij met kidfluencers werken. Echter, om te waarborgen dat deze vorm van zelfregulering doeltreffend is, moeten staten minimumnormen vaststellen en/of toezicht houden op deze handvesten zodat het belang van het kind steeds voorop wordt gesteld.

REFERENTIES

- Alston, P. (2019). Article 32: The Right to Protection Against Exploitative Child Labour. In J. Tobin (ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child – A Commentary*. OUP.
- American Psychological Association (2004). *Report of the APA Task Force on Advertising and Children*, van www.apa.org/pi/families/resources/advertising-children.pdf.
- American Psychological Association (2007). *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls*, van www.apa.org/pi/women/programs/girls/report.
- Arnould, E. & Thompson, C. (2005). Consumer Culture Theory (CCT): Twenty Years of Research. *Journal of Consumer Research*, Vol. 31.
- Aswathy Prakash, G. (2019). Parental Role in Creation and Preservation of Digital Identity of Children. *TEST Engineering & Management*, Vol. 81.
- Belcher, S. (2020, 6 mei). DaddyOfive's Mike and Heather Martin Were Driven off the Internet After Child Abuse Claims. *Distractify*, van www.distractify.com/p/daddyofive-now.
- Blanchard, F. (1990). Abolition of Child Labour and the Protection of Working Children. *International Review of Criminal Policy*, Vol. 39.
- Brown, A. & Freeman, A. (2022, 14 januari). The Highest-Paid YouTube Stars: MrBeast, Jake Paul and Markiplier Score Massive Paydays. *Forbes*, van www.forbes.com/sites/abrambrown/2022/01/14/the-highest-paid-youtube-stars-mrbeast-jake-paul-and-markiplier-score-massive-paydays/.

- Cherry, K. (2020, 26 juni). Erik Erikson's Stages of Psychosocial Development. *Verywell Mind*, van www.verywellmind.com/erik-eriksons-stages-of-psychosocial-development-2795740.
- Code de la propriété intellectuelle, 1992.
- Code du travail, 1910.
- De Pauw, P., De Wolf, R., Hudders, L. & Cauberghe, V. (2018). From persuasive messages to tactics: Exploring children's knowledge and judgment of new advertising formats. *New Media & Society*, Vol. 20(7).
- Donovan, S. (2020). 'Sharenting': The Forgotten Children of the GDPR. *Peace Human Rights Governance*, Vol. 4/1.
- Duggan, M., Lenhart, A., Lampe, C., & Ellison, N. B. (2015, 16 juli). *Parents and social media*. Pew Research Center, van www.pewresearch.org/internet/2015/07/16/parents-and-social-media/#fnref-13802-3.
- Dunphy, R. (2017, 28 april). the Abusive 'Pranks' of YouTube Family Vloggers. *Intelligencer*, van <https://nymag.com/intelligencer/2017/04/daddyofive-youtube-abuse-controversy-explained.html>.
- Etters, K. (2018, 3 oktober). 'I'm not a monster': Mom in sexualized breastfeeding video trial cleared on all but 1 count. *Tallahassee Democrat*, van <https://eu.tallahassee.com/story/news/2018/10/03/woman-charged-breastfeeding-videos-cleared-all-bit-one-count/1507978002/>.
- Fair Labor Association (2020). *Tool 8: Legal Framework and Indicators on Child Labour*, Netherlands Enterprise Agency.
- Griffin, J. (2008). *On Human Rights*. OUP.
- Hamming, K. (2020). A Dangerous Inheritance: A Child's Digital Identity. *Seattle University Law Review*, Vol. 43.
- IAO & UNICEF (2021). *Child Labour: Global Estimates 2020, trends and the road forward*, van www.ilo.org/ipecc/Informationresources/WCMS_797515/lang-en/index.htm.
- IAO (1920). *First Annual Meeting 1919 – Record of Proceedings*, Washington.
- IAO (1937). *Twenty-Third Session – Record of Proceedings*, Geneva.
- IAO (1973). *Report IV(1): Minimum Age for Admission to Employment*, Geneva.
- IAO (2009). *Working Paper: The ILO and child labour*, Uppsala.
- IAO (2014). *Working Paper No. 301: Employment relationships in arts and culture*, Geneva.
- IAO (2018). *An Introduction To Legally Prohibiting Hazardous Work For Children*, Geneva.
- ILO, Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, 1998.
- ILO, Minimum Age Convention, C138, 1973.
- ILO, Worst Forms of Child Labour Convention, C182, 1999.
- Kamchedzera, G. (2012). Article 5: The Child's Right to Appropriate Direction and Guidance. In Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E., Verheyde, M. and Abramson, B. (eds.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff Publishers.
- Keegan, N. (2016, 23 november). 'Exhibitionist' mum is accused of 'incest' for sharing videos of her breastfeeding her three-year-old son with millions of YouTube fans. *The Sun*, van www.thesun.co.uk/living/2243947/youtube-mum-is-branded-incestuous-for-uploading-videos-of-herself-breastfeeding-her-sons-in-tandem/.

- Knox, P. (2019, 27 maart). Abused for Vlog: YouTube mum ‘abused her five adopted children who appeared in her Fantastic Adventures videos’. *The Sun*, van www.thesun.co.uk/news/8734488/youtube-mum-abuse-adopted-children-fantastic-adventures-videos/.
- Koerner, C. (2019, 12 november). A Popular YouTuber Mom Who Was Charged With Child Abuse Has Died. *BuzzFeed News*, van www.buzzfeednews.com/article/claudiakoerner/youtuber-charged-child-abuse-fantastic-adventures-died.
- Kumar, R. & Sharma, K. (2017). Pester Power and Advertisements Influence on Purchase of Food Products in a Convenience Store. *Asian Journal of Management*, Vol. 8(2).
- Lewis, R. (2020, 28 april). Erikson’s 8 Stages of Psychosocial Development, Explained for Parents. *Healthline*, van www.healthline.com/health/parenting/erikson-stages.
- Lieber, C. (2019, 22 maart). Toy unboxing videos have taken over YouTube. Some experts say they exploit kids. *Vox*, van www.vox.com/the-goods/2019/3/22/18275767/toy-unboxing-videos-youtube-advertising-ethics.
- Lievens, E. (2010). *Protecting Children in the Digital Era: The Use of Alternative Regulatory Instruments*. Boston: BRILL.
- Lievens, E., van der Hof, S., Milkaite, I., Verdoodt, V., Hannema, T. & Liefwaard, T. (2020). The Child’s Right to Protection against Economic Exploitation in the Digital World. *International Journal of Children’s Rights*, Vol. 28(4).
- Loi No. 2020-1266 du 19 octobre 2020 visant à encadrer l’exploitation commerciale de l’image d’enfants de moins de seize ans sur les plateformes en ligne, 2020.
- Malone, J. (2016, 12 oktober). The perils of “sharenting.” *HuffPost*, van www.huffpost.com/entry/the-perils-of-sharenting_b_57fd4a3ee4b0dccfa3908c59.
- Masterson, M. (2020). When Play Becomes Work: Child Labor Laws in the Era of Kidfluencers. *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 169.
- Mavunga, R.A. (2014). A Critical Assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999. *Potchefstroom Electronic Law Journal*, Vol. 16(5).
- Maxouris, C. & Boyette, C. (2019, 13 november). ‘Fantastic Adventures’ YouTube mom accused of abusing her children has died. *CNN*, van <https://edition.cnn.com/2019/11/13/us/fantastic-adventures-youtube-mom-dies/index.html>.
- McDonell-Parry, A. (2018, 5 oktober). Florida Mother Faces 15 Years in Prison Over Racy Breast-Feeding Videos. *Rolling Stone*, van www.rollingstone.com/culture/culture-news/leigh-felten-florida-mother-prison-breastfeeding-videos-733648/.
- Merry, S. (2018, 11 januari). Being a child actor has always been tough. Social media makes it so much worse. *The Washington Post*, van www.washingtonpost.com/entertainment/being-a-child-actor-has-always-been-tough-social-media-makes-it-so-much-worse/2018/01/10/b8b8894a-f225-11e7-b390-a36dc3fa2842_story.html.
- Mooney, T. (2019, 26 augustus). Companies make millions off kid influencers, and the law hasn’t kept up, *CBS News*, van www.cbsnews.com/news/kid-influencers-companies-make-millions-law-hasnt-kept-up-cbsn-originals/.
- Morning Consult. (2019). *The influencer report: Engaging Gen Z and Millennials*, van <https://morningconsult.com/influencer-report-engaging-gen-z-and-millennials/>.
- OECD (2012). *The Protection of Children Online: Recommendation of the OECD Council & Report on risks faced by children online and policies to protect them*, van www.oecd.org/sti/ieconomy/childrenonline_with_cover.pdf.
- OHCHR (2007). *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child*, Vol. I.

- OHCHR (2007). *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child*, Vol. II.
- Ohlheiser, A. (2017, 2 mei). These YouTube parents pulled disturbing ‘pranks’ on their kids. Now they’ve lost custody. *The Washington Post*, van www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2017/05/02/these-youtube-parents-pulled-disturbing-pranks-on-their-kids-now-theyve-lost-custody/.
- Opree, S.J., Buijzen, M., van Reijmersdal, E.A. & Valkenburg, P.M. (2014). Children’s Advertising Exposure, Advertised Product Desire, and Materialism: A Longitudinal Study. *Communication Research*, Vol. 41(5).
- Putnick, D.L. & Bornstein, M.H. (2018). Girls’ and boys’ labor and household chores in low- and middle-income countries. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, Vol. 81(1).
- Raad van Europa & EHRM (2020, 31 augustus), *Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights – Freedom of expression*.
- Redish, M.H. & Lippman, G. (1991). Freedom of Expression and the Civic Republican Revival in Constitutional Theory: The Ominous Implications. *California Law Review*, Vol. 79(2).
- Rutledge, P.B. (2020, 26 februari). Why Do Kids Love Unboxing Videos?. *Psychology Today*, van www.psychologytoday.com/us/blog/positively-media/202002/why-do-kids-love-unboxing-videos.
- Sanghera, G. (2019). Child Labor, International Law, and Multinational Enterprises. In U. Kilkelly & T. Liefwaard (eds.), *International Human Rights of Children*. Springer.
- Seow, F. (2019). Article 18: Parental Responsibilities and State Assistance. In J. Tobin (ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child – A Commentary*. OUP.
- Studer, B. (2020). *Rapport fait au nom de la Commission des affaires culturelles et de l’éducation sur la proposition de loi visant à encadrer l’exploitation commerciale de l’image d’enfants de moins de seize ans sur les plateformes en ligne*, van www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/rapports/cioncedu/l15b2651_rapport-fond.pdf.
- Sweepston, L. (2012). Article 32: Protection from Economic Exploitation. In A. Alen, J. Vande Lanotte, E. Verhellen, F. Ang, E. Berghmans, M. Verheyde & B. Abramson (eds.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Tobin, J. & Field, S.M. (2019). Article 16: The Right to Protection of Privacy, Family, Home, Correspondence, Honour, and Reputation. In Tobin, J. (ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child – A Commentary*, OUP.
- Tobin, J. & Parkes, A. (2019). Article 13: The Right to Freedom of Expression. In Tobin, J. (ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child – A Commentary*, OUP.
- Tobin, J., & Todres, J. (2019). Article 8: The Right to Preservation of a Child’s Identity. In Tobin, J. (ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child – A Commentary*, OUP.
- Tweedy, J. (2016, 22 november). Mother is branded ‘incestuous’ for posting graphic videos of herself breastfeeding her two young sons in tandem. *The Daily Mail*, van www.dailymail.co.uk/femail/article-3960188/Mother-branded-incestuous-posting-graphic-videos-breastfeeding-two-young-sons-tandem.html.
- UNGA, Convention on the Rights of the child, 1989.
- UNGA, International Covenant on Civil and Political Rights, 1966.
- UNGA, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966.
- UNICEF (1986, 14 maart). *Exploitation of Working Children and Street Children*. E/ICEF/1986/CRP.0003.

- Van der Hof, S. (2016). I Agree, of Do I: A Rights-Based Analysis of the Law on Children's Consent in the Digital World. *Wisconsin International Law Journal*, Vol. 34(2).
- Van der Hof, S., Verdoodt, V. & Leiser, M. (2019). Child labour and online protection in a world of influencers. *SSRN Electronic Journal*.
- Van Kessel, P., Toor, S., & Smith, A. (2019, 25 juli). *A week in the life of popular YouTube channels*. Pew Research Center, van www.pewresearch.org/internet/2019/07/25/a-week-in-the-life-of-popular-youtube-channels/.
- Verdoodt, V. & Lievens, E. (2017). Targeting children with personalised advertising: How to reconcile the (best) interests of children and advertisers. In G. Vermeulen & E. Lievens, *Data Protection and Privacy under Pressure: Transatlantic tensions, EU surveillance, and big data*. Maklu.
- Verdoodt, V. (2018). Children's Rights and Advertising Literacy in the Digital Era. PhD Thesis KU Leuven & Ghent University.
- VN-Kinderrechtencomité (1993, 4 oktober). *Discussion Day 1993: Economic Exploitation of Children*. CRC/C/20.
- Wilson, M. (2017, 14 november). Matilda Actress Mara Wilson: A 13-Year-Old Girl Is Not "All Grown Up", *Elle*, van www.elle.com/culture/career-politics/a13532407/dont-sexualize-young-girls/.
- Zarouli, B., Verdoodt, V., Walrave, M., Poels, K., Ponnet, K. & Lievens, E. (2020). Adolescents' advertising literacy and privacy protection strategies in the context of targeted advertising on social networking sites: Implications for regulation. *Young Consumers*, Vol. 20(3).
- Zermatten, J. (2010). *The Best Interests of the Child: Literal Analysis, Function and Implementation (Working Report)*, van www.childsrights.org/documents/publications/wr/wr_best-interest-child2009.pdf.